

طراحی شهری و سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری

دکتر محمد رضا پورحسین
دانشیار و مدیر گروه طراحی شهری و اسکند، هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

مهندس هادی محمودی نژاد
پژوهشگر دوره دکتری و مدرس اسکند، هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

انتشارات حله / طمان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه	: پورجعفر، محمدرضا، ۱۳۳۴-
عنوان و پدیدآورنده	: طراحی شهری و سرمایه اجتماعی در فضاهای عمومی شهری/محمدرضا پورجعفر، هادی محمودی نژاد
مشخصات نشر	: تهران: طحان: هله، ۱۳۸۸
مشخصات ظاهری	: ۲۰۱ص: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۰۰-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه:ص: ۱۸۹-۱۹۹.
موضوع	: فضاهای عمومی -- ایران
موضوع	: شهرسازی -- طرح و برنامه ریزی
موضوع	: سرمایه اجتماعی
شناسه افزوده	: محمودی نژاد، هادی، ۱۳۶۲-
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۸ پ۹ف۶۴ / ۸۸۹۰۵۳
رده بندی دیویی	: ۷۱۱/۴۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۸۱۲۰۳۴

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

طراحی شهری و سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری

ناشر: انتشارات هله ناشر همکار: طحان

تألیف: محمد رضا پورجعفر - هادی محمودی نژاد

چاپخانه: پیام ناظر فنی چاپ: ابوالفضل چلاغلو

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۸ شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: آرمانسا صحافی: نوین

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۰۰-۹

قیمت: ۷۵۰۰ تومان

تلفن‌های مرکز پخش: ۶۶۴۰۳۲۰۸ - ۶۶۴۰۳۱۹۱

فکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹ همراه: ۱۹۸۵۶۱۷ - ۰۹۱۲

دست‌آورد کلام

اندیشیدن به هر آن چه که شهرسازی در روند مداخلات در ساختار شهری بر جا می‌گذارد یا به آن معنا می‌دهد و پرداختن به پدیده‌های انسان‌ساخت در ساحت شهر، از آن جهت اهمیت دارد که شهروندان بر حسب میزان، نوع و چگونگی نیازهای خویش به استفاده یا عدم استفاده از آن‌ها مبادرت می‌کنند.

در این میان فضاهای کالبدی شهر به مثابه نمود فیزیکی و تجسم نمادین آن چه قلمداد می‌شوند که شهر را به دیده می‌آورد و یا قابل رؤیت می‌کند. فضاهای یک شهر مکانی تصور می‌شوند که زندگی به دیده می‌آید و ادراک می‌شود. عرصه‌های جمعی، همه آن چه به شمار می‌روند که زندگی اجتماعی را در بستر تعاملات اجتماعی و مراودات شهروندی ممکن می‌کند. در بستر چنین فضاهایی است که شهر پویایی و شادابی خود را جلوه می‌دهد و از بازخورد مناسب‌های اجتماعی کاربران شهر می‌توان انتظار بازتولید سرمایه اجتماعی را داشت.

در واقع سخن در این است که فضاهای عمومی شهر باید بتوانند ضمن امکان‌دهی به روابط بین شهروندان به روند تولید سرمایه انسانی در فرایند توسعه پایدار انسانی مدد رسانند. این مهم و نقش بی‌بدیل فضاهای شهری در چنین بازتولیدی در قالب این اثر مختصر مورد اشاره قرار گرفته است که بر نقش تعریف و مؤلفه‌های چنین فضاهایی برای تشخیص و فراهم‌آوری آن‌ها در شهر ایرانی ممکن‌شود، چراکه بزعم نگارندگان، بحث و پرداختن در چنین فضاهایی در ایران هنوز در مرحله جنینی است و باید تلاش کرد تا با برنامه‌ریزی مناسب و در بستر مداخلات کارآمد از زایش نوزادی ناتوان و معلول جلوگیری به عمل آورد. ضرورت پرداختن به چنین مفهومی است که انگیزه نگارش چنین اثری را نشان می‌دهد که به التزام به سازی و امکان‌دهی به برگزاری مناسبت‌ها، آیین‌ها، مراسم و جشن‌های ملی و مذهبی در

عرصه های عمومی تأکید دارد. شایان ذکر است که مجموعه عکس ها و اسکیس ها از کتاب شهرسازی شهروندگرا و مابقی از مجموعه شخصی نگارندگان استفاده شده است. هم چنین لازم است از آقای مهندس صدیق در رابطه با استفاده از اسکیس های وزین ایشان در اثر حاضر تقدیر و تشکر به عمل آید.

در پایان از اربابان نظر و صاحبان قلم و اندیشه تقاضا دارد که کاستی ها و ضعف های وارده در متن را از لحاظ محتوایی، با دیده اغماض بنگرند و نگارندگان را از انتقادات و پیشنهادات خود برای ارتقاء محتوای متن اثر آگاه سازند.

دکتر محمد رضا پور جعفر

دانشیار و مدیر گروه شهرسازی دانشکده هنر و دانشگاه تربیت مدرس

مهندس مادی محمودی نژاد

دانشجوی دکتری معماری دانشکده هنر و دانشگاه تربیت مدرس

فهرست مطالب

از من دعای مکارم الاخلاق: بهترین سرآغاز

دیباچه کلام

فصل اول: سرمایه اجتماعی در شهر

۱۵.....	درآمد فصل.....
۱۶.....	سرمایه اجتماعی: چارچوب مفهومی.....
۲۴.....	صورت های شناختی سرمایه اجتماعی.....
۲۶.....	رویکردهای سرمایه اجتماعی.....
	(رویکردهای انسان دوستانه؛ رویکردهای ابزار گرایانه)
۲۹.....	انواع سرمایه اجتماعی.....
	(سرمایه اجتماعی مقید کننده؛ سرمایه اجتماعی ارتباط دهنده؛ سرمایه اجتماعی پیوند دهنده)
۳۲.....	فضاهای عمومی شهری و شکل گیری سرمایه اجتماعی.....

.....	فعالیت های شهری
.....	(فعالیت های با اهمیت؛ فعالیت های گزینشی و انتخابی؛ فعالیت های اجتماعی)
۳۶.....	ارزیابی سرمایه اجتماعی: شاخص ها و سنجه ها.....
.....	(الف) شاخص شناسی هال؛ ب) شاخص شناسی SAONS)
۳۹.....	مشارکت اجتماعی: ارزیابی و شاخص ها.....
۴۰.....	نتیجه گیری فصل.....

فصل دوم: فضاهای شهری

.....	در آمد فصل.....
۴۵.....	.....
۴۶.....	فضا و مفهوم فضا.....
.....	(الف) موضع مطلق یا جوهری فضا؛ ب) موضع نسبی یا ربطی فضا؛ پ) موضع معرفت شناختی از فضا)
۵۴.....	نظریه یکتاگرایانه فضا.....
۵۶.....	نظریه تمایز و بیان ماهیت فضا.....
.....	مفهوم فضاهای شهری.....
۶۰.....	.....
۶۸.....	محتوا و کارکرد فضای عمومی شهری.....
.....	دسترسی و بهم پیوستگی.....
۸۶.....	.....
۸۷.....	آسایش و منظر.....
.....	استفاده ها و فعالیت ها.....
۸۸.....	.....
۹۱.....	معاشرت پذیری.....

- مدل هایی در پایداری فضاهای شهری..... ۱۰۳
- (الف) مدل نیازهای انسانی (مدل جان لنگ)؛ (ب) مدل اپیلارد؛ حالت های ادراک انسانی؛ (پ) مدل مؤلفه های مکان موسوم به مدل کانتر)
- ۱۰۸..... فضاهای شهری
- ۱۰۹..... انواع فضاهای عمومی شهری
- ۱۲۱..... فضاهای باز شهری
- ۱۲۴..... دلایل تحول در فضاهای شهری
- ۱۲۶..... ارایه راهکارهایی در افزایش سرمایه اجتماعی در فضاهای عمومی شهری
- ۱۲۶..... سرمایه مجتمع های زیستی: رهیافتی جدید در مقوله برنامه ریزی و طراحی شهری
- (ملاحظات کالبدی در تحقق پذیری توسعه پایدار و افزایش سرمایه اجتماعی شهری؛ ملاحظات زیست محیطی در تحقق پذیری توسعه پایدار و افزایش سرمایه اجتماعی شهری؛ ملاحظات مدیریتی در تحقق پذیری توسعه پایدار و افزایش سرمایه اجتماعی شهری)
- ۱۳۳..... تحلیل و ارزیابی
- ۱۳۳..... مقیاس و تناسبات انسانی
- ۱۳۳..... کاربری های مسکونی و طراحی شهری
- ۱۳۴..... نتیجه گیری و پیشنهادات
- ..... محلات شهری به مثابه فضاهای سرمایه ساز اجتماعی
- (واحدهای همسایگی و باهمستان های شهری؛ عوامل مطلوبیت محله های سنتی؛ احراز هویت و اینهمانی قومی و ملی در محلات شهری؛ روابط اجتماعی بین محله ها)
- ۱۳۹..... مساجد به مثابه پایگاه های سرمایه ساز اجتماعی
- (توانمند سازی فرهنگی و فرهنگ سازی عمومی در ارتقا سرمایه اجتماعی (با تأکید بر نقش مساجد شهری)؛ الف_ ظرفیت سازی؛ ب_ نهاد سازی؛ ج_ توانمند سازی؛ د_ انگیزش سازی؛ ه_ اعتماد سازی؛ و_ مشارکت سازی)

- بازار به مثابه فضای شهری سرمایه ساز اجتماعی.....۱۴۵
- (تعریف واژه بازار؛ پیدایش و پیشینه بازار؛ ساختار بازار؛ کارکردهای اجتماعی و فرهنگی بازار؛ عوامل مؤثر در نحوه استقرار فعالیت ها در بازار؛ میزان جذابیت کالا برای شهروندان؛ ارزش کالا و امنیت لازم؛ متجانس بودن فعالیت ها؛ مطالعه موردی: بازار اصفهان)
- نتیجه گیری و جمع بندی فصل.....۱۵۶

منابع و ماخذ